

RECENZJE

ARTUR LIS, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
<https://orcid.org/0000-0003-4613-0671>
arturlis@op.pl

PRZEKAZ HISTORII W KULTURZE ŚREDNIOWIECZA¹

STRESZCZENIE: Artykuł recenzyjny poświęcony został książce Czesława Deptuły pt. *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej. Z zagadnień historii idei, wyobrażeń i narracji*. Publikacja stanowi wybór tekstów Profesora Czesława Deptuły z lat 1968-2006, uzupełniony dodatkami. Podjęte przez autora monografii badania oscylują wokół 1) historii Kościoła polskiego w X-XIII w., 2) historii religijności średniowiecznej w Polsce (badania wybranych kultów religijnych, w pierwszym rzędzie kultów patronów Polski oraz niektórych aspektów chrystianizacji społeczeństwa polskiego we wczesnym średniowieczu); 3) historii polskiej historiografii średniowiecznej (głównie historia idei, wyobrażeń i narracji).

SŁOWA KLUCZOWE: historiografia, średniowiecze, mit, historia idei.

THE TRANSMISSION OF HISTORY IN MEDIEVAL CULTURE

ABSTRACT: The review article was devoted to the book by Czesław Deptuła entitled *Historical beginnings in Polish medieval historiography. On the history of ideas, images and narratives*. The publication is a selection of texts by Professor Czesław Deptuła from 1968-2006, supplemented with appendices. The research undertaken by the author of the monograph revolves around 1) the history of the Polish Church in the 10th-13th centuries, 2) the history of medieval religiosity in Poland (studies of selected religious cults, primarily the cults of Poland's patrons and some aspects of the Christianization of Polish society in the early Middle Ages); 3) history of Polish medieval historiography (mainly the history of ideas, images and narratives).

KEYWORDS: historiography, the Middle Ages, myth, history of ideas.

Translated by Artur Lis

¹ Na marginesie książki Cz. Deptuły, *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej. Z zagadnień historii idei, wyobrażeń i narracji*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2022, ss. 402.

Nakładem Wydawnictwa Werset ukazał się tom, będący wyborem tekstów Profesora Czesława Deptuły z lat 1968-2006. Obecnie zostały one uzupełnione dodatkami (addenda), które stanowią swego rodzaju komentarz odautorski.

Czesław Deptuła urodził się w Warszawie 20 lipca 1937 roku². Jego ojciec Władysław był prawnikiem, a matka Krystyna z Gąsiorowskich bibliotekarką. Deptuła ukończył lubelskie Liceum im. Jana Zamoyskiego, a następnie podjął studia historyczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Magisterium napisał pod kierunkiem prof. Jerzego Kłoczowskiego. Od 1958 roku zatrudniony był jako asystent w Sekcji Historii KUL. Dnia 15 sierpnia 1960 roku zawarł małżeństwo z Ewą Marią Jabłońską. W 1967 roku uzyskał doktorat na Uniwersytecie Warszawskim na seminarium prof. Tadeusza Manteuffela. Awansowany na adiunkta współtworzył środowisko badaczy średniowiecza w Uniwersytecie Katolickim w Lublinie w Sekcji Historii Wydziału Nauk Humanistycznych wokół prof. Jerzego Kłoczowskiego i prof. Zygmunta Sułowskiego. W 1990 roku habilitował się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na podstawie rozprawy „Galla Anonima mit genезy Polski. Studium z historiozofii i hermeneutyki symboli dziejopisarstwa średniowiecznego”³. Z końcem 1994 roku został awansowany na profesora nadzwyczajnego. Tytuł profesora uzyskał w 2002 roku, a dwa lata później otrzymał awans na stanowisko profesora zwyczajnego. Czesław Deptuła przez lata był związany z Katedrą Historii Średniowiecznej i Nauk Pomocniczych Historii a następnie Katedrą Nauk Pomocniczych i Metodologii Historii. Ostatnio pełnił funkcję kierownika i kuratora w Katedrach: Historii Historiografii, Archeologii Polski oraz Zakładu Dokumentacji i Opracowania Zbiorów Materiałnych Instytutu Historii KUL (kurator). Swą działalność naukową skoncentrował Czesław Deptuła na kilku obszarach, przeważnie – mediewistycznych. Do szerokiego spektrum zainteresowań Profesora

² M. Filipowicz, *Czesław Deptuła*, [w:] „*Scientia et Fidelitate*”. *Księga Pamiątkowa Ewy i Czesława Deptułów Profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. T. Panfil, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 23-26; K. Ćwir, *Deptuła Czesław*, [w:] *Encyklopedia 100-lecia KUL*, red. E. Gigilewicz i in., t. I, Lublin 2018, s. 155.

³ Cz. Deptuła, *Galla Anonima mit genезy Polski: studium z historiozofii i hermeneutyki symboli dziejopisarstwa średniowiecznego*, wydanie I redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin 1990, wydanie II, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000.

należą dzieje wczesnośredniowiecznego Kościoła w Polsce (badania wybranych kultów religijnych, w pierwszym rzędzie kultów patronów Polski oraz niektórych aspektów chrystianizacji społeczeństwa polskiego we wczesnym średniowieczu), a także historia polskiej historiografii średniowiecznej (głównie historia idei, wyobrażeń i symboli obecnych w tym nurcie piśmiennictwa)⁴. Przez kolejne lata pracy w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim prowadził praktycznie wszystkie rodzaje zajęć: ćwiczenia, konwersatoria, proseminaria, seminaria i wykłady, tak kursoryczne, jak i monograficzne, np.: „Przekaz historii w kulturze średniowiecza”). Prowadził zajęcia dydaktyczne (wykłady,

⁴ Oto kilka z prac Profesora Czesława Deptuły: *Abbatia de Bresca w wieku XII-XIII i wybrane problemy najstarszych dziejów grupy brzeskiej premonstratensów polskich*, „Roczniki Humanistyczne” 42(1994), z. 2, s. 5-52; *Archanioł i smok: z zagadnień legendy miejsca i mitu początku w Polsce średniowiecznej*, Lublin 2003; *Arroweżyjska reforma klasztorów w Polsce po r. 1180 a reforma premonstrateńska (Z problematyki przemian polskiego kanonikatu regularnego w średniowieczu)*, „Roczniki Humanistyczne” 17(1969), z. 2, s. 5-47; *Dwie fundacje klasztoru norbertanek w Krzyżanowicach*, „Roczniki Humanistyczne” 11(1962), z. 2, s. 95-123; *Iwon Odrowąz biskup ur. między 1170-80 w Końskich, zm. 20 VI lub 21 VIII 1229 w Borgo k. Modeny, syn Saula (Szawła) Odrowąza*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 7, kol. 579-580; *Kościół płocki w XII wieku*, „Studia Płockie” 3(1975), s. 67-84; *Krąg kościelny płocki w połowie XII w.*, „Roczniki Humanistyczne” 8(1959), z. 2, s. 5-122; *Lapus (zm. po 1180, 1187?) biskup płocki*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 133-134; *Nad zagadką Mistrza Wincentego*, „Znak” 28(1976), nr 261, s. 368-384; *Niektóre aspekty stosunków Polski z Cesarstwem w w. XII*, [w:] *Polska w Europie. Studia historyczne*, red. H. Zińskiego, Lublin 1968, s. 35-92; *O niektórych źródłach do historii zakonu premonstratensów w Polsce w XII i XIII w.*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 22(1971), s. 187-222; *O nowe spojrzenie na początki kanoników regularnych w Polsce*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 14(1963/1964), s. 163-168; *Płock kościelny u progu reform XIII w.* *Biskup Lapus i jego czasy*, „Roczniki Humanistyczne” 21(1973), z. 2, s. 43-90; *Początek klasztorów norbertańskich w Dłubni-Imbramowicach i Płocku*, „Roczniki Humanistyczne” 16(1968), z. 2, s. 5-34; *Przyczynek do dziejów Ślęży i jej opactwa*, „Roczniki Humanistyczne”, 15(1967), z. 2, s. 17-35; *Skład i liczebność konwentów żeńskich w Polsce w drugiej połowie XII i pierwszej połowie XIII wieku*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 16(1968), s. 198-200; *Wokół postaci arcybiskupa Piotra Łabędzia*, „Roczniki Humanistyczne” 15(1967), z. 2, s. 37-47; Cz. Deptuła, A. Witkowska, *Wzorcze ideaowe zachowań ludzkich w XII i XIII wieku*, [w:] *Polska dzielnicowa i zjednoczona*, red. A. Gieysztora, Warszawa 1972, s. 119-158. Szczegółowa bibliografia prac profesora została zamieszczona w księdze pamiątkowej: *Wykaz publikacji prof. dr hab. Czesława Deptuły z lat 1958-2006*, oprac. M. Filipowicz, „Scientia et Fidelitate”..., s. 43-56.

ćwiczenia, konwersatoria, seminaria) m.in. z historii średniowiecza oraz pełnił funkcje kierownika Katedry Historii Średniowiecznej (w latach 2002-2004), Katedry Historii Historiografii (2004-2009), a także Katedry Archeologii Polski (2009-2010).

Osobne miejsce w życiu Czesława Deptuły zajmowała wspólna z żoną aktywność społeczna i związkowa (NSZZ „Solidarność”). Deptuła był aktywnym współpracownikiem Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce, Komisji Badań nad Początkami Chrześcijaństwa w Polsce, Towarzystwa Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, przez 28 lat wchodził w skład redakcji „Zeszytów Naukowych KUL”, był kuratorem Koła Naukowego Historyków Studentów KUL, a także reprezentował Uniwersytet w Komisji Porozumiewawczej Lubelskich Ośrodków Naukowych. Bez wątpienia Profesor Czesław Deptuła należy do ścisłego grona najwybitniejszych mediewistów polskich.

Jego badania skupiają się głównie na dziejach polskiego średniowiecza, a w szczególności na zagadnieniach kościelno-religijnych i kulturowych. Kierunek pracy Deptuły związany jest z trzema obszarami badawczymi: 1) historią Kościoła polskiego w X-XIII w., w tym problematyką zakonów oraz relacji Polski z papieżem; 2) historią religijności średniowiecznej w Polsce; 3) historią polskiej historiografii średniowiecznej (głównie historia idei, wyobrażeń i narracji). Podejmował m.in. tematykę mitu genezy Polski, dziejopisarskich obrazów miejsca Polski w przebiegu dziejów i we wspólnocie ludów oraz wzorców osobowych elit średniowiecza, a także zagadnienia dziejów regionalnych.

Publikację *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej* rozpoczyna krótki wstęp pióra Leszka Wojciechowskiego oraz wprowadzenie Czesława Deptuły. Recenzowana praca składa się z czterech części. Pierwszą zatytułowana *Wokół wizji Początku w kronikach polskiego średniowiecza* zawiera trzy szkice: *Średniowieczne mity genezy Polski*⁵ (s. 21-58 i addenda s. 59-77), *Metropolis. Z zagadnień mitu genezy stolic w Europie słowiańskiej*⁶ (s. 79-117, addenda s. 118), *Problem mitu monarchy – dawcy żywności w Polsce średniowiecznej. Na przykładzie podania o Piaście*⁷ (s. 119-137). Można powiedzieć, iż niniejsza część dotyczy mitów „początku Polski”, a więc mitów

⁵ „Znak” 25(1973), nr 11/12, s. 1365-1403.

⁶ „Roczniki Humanistyczne” 49(2001), z. 4, s. 5-49.

⁷ „Zeszyty Naukowe KUL” 18(1975), nr 3(71), s. 41-56.

genezy rządów dynastii piastowskiej i genezy narodu polskiego. Część druga pt. „*Regnum et sacerdotium*”. Wzorce „drugiego Początku” i bohaterowie wielkiego kryzysu zawiera trzy teksty: *Biskup i władca. Z problematyki ideologii państwowej i świadomości narodowej polskiego średniowiecza*⁸ (s. 141-164, addenda s. 165-167), *Athleta Christi – Rex Poloniae. (Z dziejów ideologii Królestwa Polskiego)*⁹ (s. 169-180, addenda s. 181-218) oraz *Z zagadnień interpretacji słynnego konfliktu. Refleksje wokół „Szkieł historycznych XI wieku” Tadeusza Wojciechowskiego*¹⁰ (s. 219-246). Autor nawiązuje do sformułowanego w części poprzedniej tematu „drugiego Początku”. Zdaniem Deptuły, akty przyjęcia chrztu i ugruntowania nowej wiary wyniosły historię Polski na wyższy etap „nowotestamentowy”. Symbolem przemiany w wyobrażeniach dziejopisarzy tworzył duet król Bolesław Chrobry oraz święty biskup – Wojciech. Z kolei koniec „złotego wieku” i kryzysu dziedzictwa miał ujawnić się w konflikcie pomiędzy Bolesławem Śmiałym a biskupem Stanisławem ze Szczepanowa. Część trzecia książki pt. *Od morza do gór przez lasy* zawiera trzy artykuły: *Ideologia Polski jako państwa morskiego w dziejopisarstwie polskim XII-XIV wieku*¹¹ (s. 249-267), *Święte góry w dawnej Polsce. Impresja z pogranicza średniowiecza i renesansu*¹² (s. 269-287, addenda s. 288), *Krajobrazy, bestie, sąsiedzi i bohaterowie. Wokół kwestii postrzegania przyrody w narracji historiograficznej polskiego średniowiecza*¹³ (s. 289-313). Ostatnia, czwarta część pt. *Dwa spotkania ze świętymi* zawiera jak tytuł wskazuje dwa teksty: *Wielkopolska rodzina monarsza błogosławionej Jolenty a niektóre problemy biografii księżnej*¹⁴ (s. 317-355, dyskusja s. 356-360, addenda s. 361-362), *Wojciech Sławnikowicz – „święty w drodze”*¹⁵ (s. 363-400, addenda s. 401-402).

⁸ „Więź” 11(1968), nr 9(125), s. 42-64.

⁹ „Znak” 26(1974), nr 12, s. 1593-1604.

¹⁰ „Roczniki Humanistyczne” 35(1987) (druk 1991), z. 2, s. 435-457.

¹¹ „Zeszyty Naukowe KUL” 18(1975), nr 4(72), s. 3-17.

¹² *Miejsce rzeczywiste, miejsce wyobrażone. Studia nad kategorią miejsca w przestrzeni kultury*, red. M. K i t o w s k a - Ł y s i a k, E. W o l i c k a, Lublin 1999, s. 215-224.

¹³ „Teki Komisji Historycznej” 3(2006), s. 7-30.

¹⁴ *Święci nie przemijają. Materiały z sympozjum naukowego o błogosławionej Jolencie z okazji 700-lecia jej śmierci*, Gniezno 2002, s. 11-52.

¹⁵ *Dziedzictwo świętego Wojciecha. Ogólnopolska sesja z okazji jubileuszu 1000-lecia męczeństwa św. Wojciecha*, KUL – 22 IX 1997, red. R. K n a p i ń s k i, Lublin 1998, s. 41-89.

Jak zaznacza sam autor we wstępie „Do wznowionych publikacji nie wprowadzałem żadnych zmian, dołączyłem tylko do kilku artykułów pewne uwagi i uzupełnienia - *Addenda*. Są to oddzielne teksty z własną numeracją przypisów. Nie wolno ich traktować jako pozycji samodzielnych, ani też jako części starych artykułów. Pozostają dodatkami pełniącymi w zbiorze określone zadania. Po pierwsze chciałbym podać w nich pewne wyjaśnienia dotyczące koncepcji tekstów wyjściowych oraz sensu użytych tam terminów. Idzie następnie o umiejscowienie danej publikacji w większej całości moich prac ze wskazaniem na rysujące się kierunki dalszych dociekań, W obu przypadkach wystąpiła potrzeba sformułowania szeregu ocen, korektur i uzupełnień komentowanego tekstu oraz potrzeba sygnalizacji nowych problemów bez ambicji ich rozstrzygania”¹⁶. Należy także zauważyć, iż jedna z „addend” po tekście pt. *Athleta Christi – Rex Poloniae*, jest rozbudowana i posiada własny tytuł tj. *Święci władcy a problem kultu Bolesława Chrobrego* (s. 181-218).

Bez wątpienia na szczególną uwagę czytelnika zasługuje tekst rozpoczynający publikację pt. *Średniowieczne mity genezy Polski*. Autor uwypukla włączenie Polski w historię powszechną odpowiadające horyzontom geopolitycznym i kulturalnym skoku cywilizacyjnego XII stulecia. Idee odnowienia „władztwa światowego” cesarzy rzymskich wysuniętego przez niemiecką dynastię Hohenstaufów, w oparciu o prawo rzymskie, a sformułowana w bogatym piśmiennictwie okresu miała groźny wymiar dla Polski piastowskiej. Podzieloną Polskę uważano jeszcze w kraju za jedną monarchię zintegrowaną rządami piastowskiej dynastii, ale postępujące rozbitcie rodziło potrzebę określenia spójni ponaddynastycznej łączącej wszystkie dzielnice, jak również ujęcie w tychże pojęciach istoty nowych zjawisk oraz tendencji społeczno-politycznych i kulturalno-ideologicznych: nowego stosunku między monarchią a możnymi, Kościołem a państwem, duchowieństwem a świeckimi.

Zdaniem Deptuły, Polska w swej genezie zrealizowała uniwersalne wartości polityczno-cywilizacyjne łączone w pojęciach średniowiecza z cesarstwem rzymskim. Stworzyła własny „Rzym lechicki”, którego dziedzicami są naród polski i monarchia piastowska. Idąc dalej autor suponuje, iż dziedzictwo to daje Polsce pozycję conajmniej równorzędną z królestwem Niemiec, a więc pełną suwerenność, czyni jednocześnie

¹⁶ Cz. Deptuła, *Słowo wstępne*, [w:] *Początki dziejowe...*, s. 14.

z narodu i państwa Polaków organiczną część cywilizacji europejskiej zbudowanej wg wzoru ładu rzymskiego.

Nie sposób w krótkiej recenzji przedstawić całość rozległych i wnikliwych rozważań Profesora Deptuły. Przytoczone tytuły rozdziałów pokazują, że zawarta w książce problematyka jest różnorodna i bogata w swej treści, a przedstawiona jest w sposób wyjątkowo interesujący, wręcz fascynujący. Praca ma zatem walor owocny i twórczy. Niewielkim mankamentem wydawnictwa, jest brak indeksów końcowych w publikacji. Na uwagę zasługują bogate przypisy dokumentujące i uzupełniające treść główną oraz rozszerzające spektrum problemowe i ułatwiające percepcję tekstu zasadniczego. Podziwu godna jest staranność badawcza Deptuły i wnikliwość, z jaką analizuje oraz interpretuje on poszczególne zagadnienia. Bez wątplenia tom może z wielu powodów zainteresować badaczy i miłośników historii oraz wszystkich tych, którzy cenią intelektualne wyzwania. Wyrażam przekonanie, że publikacja *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej*, jest opracowaniem na bardzo wysokim poziomie merytorycznym. Nie ulega wątpliwości, że recenzowana pozycja, zarówno od strony treściowej, jak i formalnej, zasługuje na rekomendację i pozytywną opinię.

Zgodzić się wypada, ze zdaniem Leszka Wojciechowskiego, iż „warsztat naukowy Profesora skłania do podziwu, ale i do naśladownictwa dobrego, rzetelnego, zniuansowanego wzorca badawczego. Wydawnictwu Werset, które publikuje już kolejne dzieło Profesora¹⁷ trzeba wyrazić podziękowanie za trud włożony w przygotowanie druku. Pozostaje mieć nadzieję, że ukażą się kolejne książki autorstwa Czesława Deptuły – z korzyścią (jak ta obecna i poprzednie) dla nauki polskiej i chwały lubelskiego środowiska naukowego”¹⁸. Rozwijając powyższe, postulatem wydawniczym pozostaje zebranie i druk wszystkich rozproszonych tekstów Profesora Czesława Deptuły na wzór chociażby „Pism wybranych” Józefa Matuszewskiego opublikowanych aż w pięciu tomach¹⁹.

¹⁷ Cz. Deptuła, *Archaniol i smok, Z zagadnień legendy miejsca i mitu początku w Polsce średniowiecznej*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2003.

¹⁸ L. Wojciechowski, *Wprowadzenie*, [w:] *Początki dziejowe...*, s. 9. Zob. Cz. Deptuła, *Kronika i dziejopis*, [w:] A. Lis, *Homo literatus. Studia poświęcone Wincentemu Kadłubkowi*, t. I: *Życie i dzieło*, Sandomierz 2021, s. 11-16.

¹⁹ J. Matuszewski, *Pisma wybrane*, t. I-V, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999-2002.

BIBLIOGRAFIA

- Ćwir K., *Deptuła Czesław*, [w:] *Encyklopedia 100-lecia KUL*, red. E. Gigilewicz i in, t. I, Lublin 2018, s. 155.
- Deptuła C., *Abbatia de Bresca w wieku XII-XIII i wybrane problemy najstarszych dziejów grupy brzeskiej premonstratensów polskich*, „Roczniki Humanistyczne” 42(1994), z. 2, s. 5-52.
- Deptuła C., *Archanioł i smok: z zagadnień legendy miejsca i mitu początku w Polsce średniowiecznej*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2003.
- Deptuła C., *Arrowezyjska reforma klasztorów w Polsce po r. 1180 a reforma premonstratenska (Z problematyki przemianpolskiego kanonikatu regularnego w średniowieczu)*, „Roczniki Humanistyczne” 17(1969), z. 2, s. 5-47.
- Deptuła C., *Athleta Christi – Rex Poloniae. (Z dziejów ideologii Królestwa Polskiego)*, „Znak” 26(1974), nr 12, s. 1593-1604.
- Deptuła C., *Biskup i władca. Z problematyki ideologii państwowej i świadomości narodowej polskiego średniowiecza*, „Więź” 11(1968), nr 9(125), s. 42-64.
- Deptuła C., *Dwie fundacje klasztoru norbertanek w Krzyżanowicach*, „Roczniki Humanistyczne” 11(1962), z. 2, s. 95-123.
- Deptuła C., *Galla Anonima mit genezy Polski: studium z historiozofii i hermeneutyki symboli dziejopisarstwa średniowiecznego*, wyd. I, red. Wydawnictwa KUL, Lublin 1990, wyd. II, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000.
- Deptuła C., *Ideologia Polski jako państwa morskiego w dziejopisarstwie polskim XII-XIV wieku*, „Zeszyty Naukowe KUL” 18(1975), nr 4(72), s. 3-17.
- Deptuła C., *Iwon Odrowąż biskup ur. między 1170-80 w Końskich, zm. 20 VI lub 21 VIII 1229 w Borgo k. Modeny, syn Saula (Szawła) Odrowąża*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 7, kol. 579-580.
- Deptuła C., *Kościół plocki w XII wieku*, „Studia Płockie” 3(1975), s. 67-84.
- Deptuła C., *Krajobrazy, bestie, sąsiedzi i bohaterowie. Wokół kwestii postrzegania przyrody w narracji historiograficznej polskiego średniowiecza*, „Teki Komisji Historycznej” 3(2006), s. 7-30.
- Deptuła C., *Krąg kościelny plocki w połowie XII w.*, „Roczniki Humanistyczne” 8(1959), z. 2, s. 5-122.
- Deptuła C., *Kronika i dziejopis*, [w:] Lis A., *Homo literatus. Studia poświęcone Wincentemu Kadłubkowi*, t. I: *Życie i dzieło*, Wydawnictwo Armoryka, Sandomierz 2021, s. 11-16.
- Deptuła C., *Lapus (zm. po 1180, 1187?) biskup plocki*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 133-134.
- Deptuła C., *Metropolis. Z zagadnień mitu genezy stolic w Europie słowiańskiej*, „Roczniki Humanistyczne” 49(2001), z. 4, s. 5-49.
- Deptuła C., *Nad zagadką Mistrza Wincentego*, „Znak” 28(1976), nr 261, s. 368-384.

- Deptuła C., *Niektóre aspekty stosunków Polski z Cesarstwem w w. XII*, [w:] *Polska w Europie. Studia historyczne*, red. H. Zins, Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, Lublin 1968, s. 35-92.
- Deptuła C., *O niektórych źródłach do historii zakonu premonstratensów w Polsce w XII i XIII w.*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 22(1971), s. 187-222.
- Deptuła C., *O nowe spojrzenie na początki kanoników regularnych w Polsce*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 14(1963/1964), s. 163-168.
- Deptuła C., *Płock kościelny u progu reform XIII w. Biskup Lapus i jego czasy*, „Roczniki Humanistyczne” 21(1973), z. 2, s. 43-90.
- Deptuła C., *Początek klasztorów norbertańskich w Dłubni-Imbramowicach i Płocku*, „Roczniki Humanistyczne” 16(1968), z. 2, s. 5-34.
- Deptuła C., *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej. Zagadnień historii idei, wyobrażeń i narracji*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2022.
- Deptuła C., *Problem mitu monarchy – dawcy żywności w Polsce średniowiecznej. Na przykładzie podania o Piaście*, „Zeszyty Naukowe KUL” 18(1975), nr 3(71), s. 41-56.
- Deptuła C., *Przyczynek do dziejów Śleży i jej opactwa*, „Roczniki Humanistyczne”, 15(1967), z. 2, s. 17-35.
- Deptuła C., *Skład i liczebność konwentów żeńskich w Polsce w drugiej połowie XII i pierwszej połowie XIII wieku*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 16(1968), s. 198-200.
- Deptuła C., *Słowo wstępne*, [w:] tegoż, *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej. Zagadnień historii idei, wyobrażeń i narracji*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2022, s. 11-17.
- Deptuła C., *Średniowieczne mity genezy Polski*, „Znak” 25(1973), nr 11/12, s. 1365-1403.
- Deptuła C., *Święte góry w dawnej Polsce. Impresja z pogranicza średniowiecza i renesansu*, [w:] *Miejsce rzeczywiste, miejsce wyobrażone. Studia nad kategorią miejsca w przestrzeni kultury*, red. M. Kitowska-Łysiak, E. Wollicka, Lublin 1999, s. 215-224.
- Deptuła Czesław, *Wielkopolska rodzina monarsza błogosławionej Jolenty a niektóre problemy biografii księżnej*, [w:] *Święci nie przemijają. Materiały z sympozjum naukowego o błogosławionej Jolencie z okazji 700-lecia jej śmierci*, red. P. Blok, Gniezno 2002, s. 11-52.
- Deptuła C., Witkowska A., *Wzorce ideowe zachowań ludzkich w XII i XIII wieku*, [w:] *Polska dzielnicowa i zjednoczona*, red. A. Gieysztor, Wiedza Powszechna, Warszawa 1972, s. 119-158.
- Deptuła C., *Wojciech Sławnikowic – „święty w drodze”*, [w:] *Dziedzictwo świętego Wojciecha. Ogólnopolska sesja z okazji jubileuszu 1000-lecia mę-*

- czeństwa św. Wojciecha, KUL – 22 IX 1997*, red. Ryszard Knapiński, Lublin 1998, s. 41-89.
- Deptuła C., *Wokół postaci arcybiskupa Piotra Łabędzia*, „Roczniki Humanistyczne” 15(1967), z. 2, s. 37-47.
- Deptuła C., *Z zagadnień interpretacji słynnego konfliktu. Refleksje wokół „Szkiców historycznych XI wieku” Tadeusza Wojciechowskiego*, „Roczniki Humanistyczne” 35(1987) (druk 1991), z. 2, s. 435-457.
- Filipowicz M., *Czesław Deptuła*, [w:] „*Scientia et Fidelitate*”. *Księga Pamiątkowa Ewy i Czesława Deptułów Profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. T. Panfil, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 23-26.
- Matuszewski Józef, *Pisma wybrane*, t. I-V, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999-2002.
- Wojciechowski L., *Wprowadzenie*, [w:] Deptuła C., *Początki dziejowe w polskiej historiografii średniowiecznej. Z zagadnień historii idei, wyobrażeń i narracji*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2022, s. 7-9.
- Wykaz publikacji prof. dr hab. Czesława Deptuły z lat 1958-2006*, oprac. M. Filipowicz, [w:] „*Scientia et Fidelitate*”. *Księga Pamiątkowa Ewy i Czesława Deptułów Profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. T. Panfil, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 43-56.
-